

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ МОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Г.В.Піскурська, В.В.Сініцина

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Стаття присвячена одній з найважливіших сфер розвитку євроінтеграції – сфері освіти, а саме розвитку мовної освіти в Україні. У статті описуються основні напрями мовної освіти, розглядаються головна мета та завдання Ради Європи стосовно мовної освіти, аналізується сучасний підхід і аспекти викладання іноземних мов.

Особлива роль у контексті інтеграції України у світову спільноту відводиться вдосконаленню процесу освіти. Україна, яка чітко обрала шлях на європейську інтеграцію, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу. У зв'язку із входженням України до Європейського освітнього і наукового поля, наголос все більше робиться на якості освіти і забезпеченні на цій основі конкурентоспроможності випускників ВНЗ та престижу української вищої освіти у світовому освітньому просторі.

Надання системам освіти країн Євросоюзу відкритості ширшому світові – одне з трьох стратегічних завдань, визначених «Докладною робочою програмою досягнення цілей загальної та професійної освіти та підготовки в Європі»[1;1]. Зрозуміло, удосконалення вивчення іноземних мов належить до цілей, що їх потрібно досягнути задля виконання цього завдання. Адже досягнення інших цілей, зокрема таких як підвищення мобільності та обмінів, а також посилення європейської співпраці неможливі без знання кількох сучасних мов.

Комітетом міністрів Ради Європи були ухвалені Рекомендації Ради Європи (РРЕ), що сприяють подоланню бар'єрів в спілкуванні різними мовами. РРЕ забезпечують спільну основу для розробки навчальних планів з мовної підготовки, типових програм, іспитів, підручників тощо в Європі. Вони у доступній формі описують, чого мають навчатися ті, хто оволодіває мовою, щоб користуватися нею для спілкування, та які знання та вміння їм потрібно розвивати, щоб діяти ефективно. РРЕ слугують головною метою Ради Європи, яка визначена в Рекомендаціях R(82) 18 та R(98) 6: „досягти більшої єдності між членами ЄС через узгодження спільних дій у культурній сфері” [1;3]. Для досягнення цієї мети були розроблені наступні загальні заходи і принципи вивчення й викладання сучасних мов:

1. Проводити освітні політики, що дають можливість:

- усім європейцям спілкуватися з носіями інших мов, розвиваючи таким чином широкий світогляд, сприяючи вільному руху людей і обміну інформацією, поліпшуючи міжнародне співробітництво;
- розвивати повагу в тих, хто навчається, до інших способів життя й підготувати їх до міжкультурного світу;

- забезпечити доступність відповідних ресурсів для поліпшення викладання сучасних мов у межах освітньої освіти.

2. Сприяти широкій багатомовності:

- заохочуючи всіх європейців досягти рівня спілкування кількома мовами;

- заохочуючи на всіх рівнях навчальні програми, в яких використовується гнучкий підхід, і визначаючи їх у національній кваліфікаційній системі;

- заохочуючи використання іноземних мов у викладанні немовних предметів (наприклад, вища математика);

- підтримуючи розвиток зв'язків і обмінів з установами й працівниками всіх рівнів освіти в інших країнах;

- сприяючи вивченню мов протягом усього життя, надаючи для цього відповідні ресурси [1;4].

З метою впровадження цих основних заходів та принципів щодо вдосконалення освіти з 2007 року в Україні починають діяти три проекти Ради Європи та Міністерства освіти і науки, одним з яких є проект «Розвиток мовної політики України». Головна мета цього проекту:

- запровадження в освітній простір України інноваційних змін, спрямованих на наближення до стандартів мовної освіти країн Європейського Союзу, що є важливою умовою інтеграції України в європейський освітній, культурний, економічний простір;

- систематизація, узагальнення та вдосконалення підходів до змісту мовної освіти в Україні;

- покращення якості та практичної спрямованості мовної освіти, опанування іноземними мовами на рівні, достатньому для спілкування, здобуття освіти та професії та саморозвитку [3].

У світлі цих завдань Комітет Міністрів підкреслив «політичну важливість розвитку специфічних сфер діяльності, таких як стратегії щодо різноманітності та інтенсифікації вивчення мов з метою поліпшення плюрилінгвізму в пан-європейському контексті, в сьогоденні й в майбутньому»[1;4].

В останні роки зросло значення поняття «*плюрилінгвізм*» у межах підходу РЄ до навчання мов у окремому суспільстві. Не слід плутати поняття «*плюрилінгвізм*» та «*мультилінгвізм*». Останнє є знанням декількох мов або співіснуванням різних мов у даному суспільстві. Мультилінгвізм може бути досягнутий простою різноманітністю мов, що пропонує певна школа або освітня система, або ж шляхом спонукання учнів до вивчення більш ніж однієї мови, або ж зменшенням домінантного положення англійської мови в міжнародному спілкуванні. На відміну від цього плюрилінгвальний підхід підкреслює той факт, що мовний досвід кожної окремо взятої людини поширюється з мови, якою вона користується вдома, до мови суспільства, а потім до мов інших народів. Людина не зберігає знання мов та поняття культури окремо в своїй свідомості, а формує так звану комунікативну компетенцію, куди входять мовне знання та досвід, і в якій мови взаємодіють та

взаємовідносяться. В різних ситуаціях людина може звернутися до цієї компетенції, щоб досягнути ефективного спілкування з певним співрозмовником. Наприклад, співрозмовники можуть переходити з однієї мови або діалекту на іншу, розробляючи здібність кожного виражати свої думки однією мовою та розуміти іншого. Або людина може звернутися до знання кількох мов, щоб зрозуміти зміст тексту (письмового або усного) на незнайомій мові, впізнаючи слова із загальноєвропейського словника у новому вигляді. Особа, яка має хоча б слабкі знання тієї чи іншої мови, може бути посередником між людьми, які не знають спільної мови. За відсутністю посередника такі люди все рівно спроможні досягнути певної міри взаєморозуміння, використовуючи весь свій лінгвістичний запас, експериментуючи з альтернативними формами вираження в різних мовах та діалектах, застосовуючи паралінгвістичні засоби (міміка, жести, вираз обличчя) та радикально спрощуючи мову.

З цієї точки зору мета мовної освіти значно змінилася. Зараз вона сприймається не просто як досягнення майстерності в одній, двох або навіть трьох окремо взятих мовах, де зразком є ідеальний носій мови. Замість цього, метою стало розвинення лінгвістичного репертуару, де мають своє місце всі лінгвістичні здібності [1;5]. Це безумовно передбачає, що мови, запропоновані освітніми закладами, повинні бути різноманітними, а студентам треба дати можливість розвивати їх плюрилінгвальну компетенцію.

Оскільки змінилася мета мовної освіти, одже відбулися зміни й у підході до вивчення мов. На сучасному етапі прийнятим підходом є діяльнісно-орієнтований у тому сенсі, що користувачі мови й ті, що її вивчають, є насамперед «соціальними агентами». Вони мають виконувати певні завдання у певних умовах, специфічному оточенні та в окремій сфері діяльності. РРЄ описують *діяльнісно-орієнтований підхід* таким чином: «Використання мови, в тому числі її вивчення, включає в себе дії, що виконуються особами, які в ролі окремих індивідів розвивають ряд *компетенцій*, як загальних, так і комунікативних мовленнєвих компетенцій. Сформовані компетенції використовуються в міру необхідності у різних контекстах залежно від різних умов та різних потреб для здійснення різних видів мовленнєвої діяльності» [1;9].

Досягнення головної мети європейської мовної освіти визначає три основні аспекти викладання сучасних мов: прагматичний, когнітивний та педагогічний [3].

Прагматичний аспект пов'язаний з формуванням у студентів навичок та вмінь, володіння якими дає змогу пізнати етнолінгвокультурні цінності країни для досягнення міжнародного взаєморозуміння. Сукупність таких знань, навичок та вмінь є комунікативна компетенція студентів, яка складається зі знань про систему мови, що вивчається, вміння розуміти та продукувати іншомовні висловлювання, володіння соціокультурною специфікою. Ступінь розвитку комунікативної здатності студентів з точки зору міжкультурної взаємодії характеризується як *рівень володіння мовою*.

Загальноєвропейська система пропонує шість таких взаємообумовлених рівнів: елементарний користувач (A1, A2), незалежний користувач (B1, B2), досвідчений користувач (C1, C2). Така система дає можливість викладачам та тим, хто вивчає мову, мати чітке уявлення про досягнуті результати, а також оцінити свій комунікативний досвід.

Когнітивний аспект викладання іноземної мови пов'язаний з процесом мислення та розуміння, що є необхідними для залучення студентів не лише до мови, але й до культури даної країни. Когнітивний аспект передбачає важливу роль пізнавальних здібностей, пов'язаних з досвідом пізнання іншої культури.

Педагогічний аспект визначає так звані позалінгвістичні якості особистості, що допомагають користуватися іноземною мовою як засобом міжкультурної взаємодії. У світлі євроінтеграційного курсу мовної освіти необхідно розвивати у студентів почуття толерантності до інакомислення, емпатії (як здатності співчувати та співпереживати), готовність до діалогу.

Таким чином, на сучасному етапі входження України в Європейський освітній простір мовна освіта, яка направлена не лише на вивчення окремих аспектів мови, що вивчається, але й на залучення студентів до світового процесу культурної взаємодії, сприяє формуванню в учнів чуткого відношення та інтересу до феноменів іншої ментальності, підвищення мотивації, стимулює їх до проявлення власної розумової, мовленнєвої, творчої активності.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Ніколаєва С.Ю. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Мазурук Т.А. Языковое образование как процесс познания этнолингвокультуры страны изучаемого языка. - http://www.rusnauka.com/3_KAND_2007/Philologia/18523.doc.htm
3. Палеева Н. Англійська мова. – Видавництво «Плеяди». Методичні рекомендації 2007-2008. <http://pld.org.ua/index.php?go=Pages&in=view&id=872>